

9. szám. 1869. Március 4.

HAZÁNK

S A

KÜLFÖLD.

Szépirodalmi, ismeretterjesztő és társaséleti
KÉPES HETI KÖZLÖNY.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN.

SZERKESZTŐ:
SZOKOLY VIKTOR.

KIADÓ-TULAJDONOS:
az „**ATHENAEUM**“
IROD. ÉS NYOMDAI R. TÁRSULAT.

A képeket kitünőbb művészeink rajzolják s metszi **RUSZ K.**

Előfizetési feltételek:

Pestre vagy vidékre, postai küldéssel vagy házhoz hordással,

egész évre	6 frt — kr.
félévre	3 frt — „
negyedévre	1 frt 50 „

Előfizethetni minden postahivatalnál.

Hirdetmények díja: 3 hasábos petisors egyszeri hirdetésnél 5 uj kr. Bélyegűj külön 30 uj kr.

Az előfizetések s a hirdetményi illetek a kiadóhivatalba (Barátok-tere 7-dik sz.)
a kéziratok pedig a lap szerkesztőségéhez (Dohány-utca 1-ső sz.) bérmentes
levelekben intézendők.

PEST, 1869.

NYOMATOTT „AZ ATHENAEUM“
(MEZELŐTT HMICH GUSETÁV-PÉLR)
NYOMDÁBAN.

TARTALOM.

Képek: „Illésházy István.“ (Történeti rajz.) *Tímó József-től.* — „A halál torkában.“ (Angol elbeszélés.) *P. J.-től.* — „Erdélyi képek.“ *XXIV. Babgyi. M.-től.* — „A kozákok.“ *Korioner Lápót-tól.* — „Testvérővárosunk egyik nevezetessége.“ — „A medve-fóka.“ — „Egy hét története.“ *Vadnai Károlytól.* — „Vegyes közlemények.“ — „Irodalom.“ — „Szerkesztői üzenetek.“ — „A kiadóhivatal üzenetei.“ — „Ujdonságok.“

Képek: Illésházy István. — A halál torkában. (Hasonlított elbeszélésünkhöz.) — A medve-fóka. — A Babgyi. (Szathmáry N. rajza.) — Kozákok kémszemlén. — A római vízmedence. — „A langyos zuhany.“ (A testvérővárosunk egyik nevezetessége c. cikkhez.)

Irodalom.

— („Egyetemes irodalomtörténet.“) Irta Erdélyi János, kiadta Ráth Mór; 3-dik füzet, ára 80 kr. E füzet a görög és római irodalom történetével foglalkozik.

máry Károlytól, ezen, már az ötvenes években igen őrmest olvasott beszélyirónktól. Második kiadás, 9 füzet, összes ára 1 frt 80 kr. s megrendelhetni kiadója, Ráth Mór pesti könyvkereskedésében.

— („Magyarhon fénykora.“) Történeti regény P. Szath-

Szerkesztői üzenetek.

— **Bárdánon:** K. S.-nak. Hozzánk intézett sorait közülük az illetővel. Azóta az iratnak már az ön kezei közé kellett jutnia.

— **Szabadkán:** dr. W.-nek. Mind a régiebbet, mind az újabbat fel fogjuk használni. A reklamált tárgynak eddig már az ön kezei közt kell lennie; mi megrendeltük elküldését.

— **B-Szerdahelyre:** H. J.-nek. April 1-től óhajtatásának megfelelően. A hosszabbik meg fog jelenni, a levélhez csatolunk nem.

— **Pápdn:** R. M. Magán levelek írására — nagy elfoglaltságunk miatt — nem vállalkozhatunk. A hozzánk beküldött dolgozatra nézve e rovatban már válaszoltunk s most is csak a régít ismételteljük.

— **Pesten:** Kr. I.-nak. Megjelenté után szívesen.

— **Pozsonyba:** M. K.-nak. Érdeklődéssel olvastuk az egészét. Első részében nem vagyunk biztosak a fölött, vajjon teljesen hiteles-e az adatok azon k-i nyomdász s tanárkritikusról, kinek egyebiránt neve sincs tudatva; az utóbbi rész pedig nem tartozik az illető költő életírata kiegészítő adataihoz.

— **Gy. Szárhegyen:** dr. W. K.-nak. Hasonló népszerűen irt orvosi tanácsokat más alkalommal is szívesen veszünk.

— **Pesten:** V. H.-nak. Talán alkalmilag. A most küldött rajz a régiéknél sokkal gyöngébb.

— „Az anya és fia“, — „Oh, hagyi békét“, — „F. egömerés.“

— **Székes-Fehérvárott:** H. D.-nek. Köszönettel vetjük, A kérdéses kép még nem készült el; annak idejében azonban majd intézkedünk.

— „A tavaszhoz“, — „Jó bardtim“, s „Almos pannonba (Pannóniába!) jöretele“ című versezetek nálunk nem fognak megjelenni.

— **Sárospatakra:** dr. S.-nak. A jóra való cikket, kíséző rajzával együtt megkaptuk, a többire nézve pedig válaszunkat magán levélben indítottuk utnak.

— **Győrre:** P. D.-nek. Köszönettel vetjük.

— **T-Szadmon:** E. Gy.-nek. Szeretnők határozott nyilatkozatát venni arra nézve: vajjon a kérdéses dologt külön kiadára, avagy lapunkba szánta-e? azt a levélből nem vehetjük ki. Részünkről közlése ellen semmi kifogásunk.

A kiadóhivatal üzenetel.

— **Pesten:** N. J.-nek. Régen kézhöz kaptuk. Meg nem jelenésének oka, mert a kérdéses dolog eléggé ismeretes s magában a lapunkban később megjelent jegyzésben is meg van magyarázva.

— **M.-Közlőre:** A román nyelvű címet már magyarra változtattuk. A román címet a „Federatione“ küldöttje rendelte. A jutalomkép — ha a csomagolási összeg nekünk átadatott, — elküldetik; épen most tekintjük át e miatt könyveinket.

Ujdonságok.

* (A nagyszámú önkényes ifjuság,) kik a fegyverviseelési terhek könnyebbitése miatt önkényt léptek be a közös hadseregbe, hetfőn tette le az esküt a fekete-sárga lobogó alatt. Az esküben egy szó sincs az alkotmány védelméről. Szomorú ünnepély volt ez. A pesti tanuló ifjuság a József főherceg nevét viselő magyar ezredbe lépett.

négy kötet két darab könyvben, két selyemben, gazdag arany metszettel, kívül e folirat: „Erzsébet királynénak.“ Szerző e művet személyesen fogja legközelebb a királynénak átadni. — A Thaly Kálmán által tartalmasan szerkesztett „Századok“ ez évi első füzetének foglalatja a következő: A bujdosók támadása 1672-ben, Pauler Gyulától. A veteristák, Knauz Nándortól. Adalékok monostoraink történetéhez, ifjabb Kubinyi Ferentől. Könyvismertetések, bírálatok. I. (A „Hazai Okmánytár“ első köteté, ism. Garády.) Tárcsa. A magyar történelmi társulat. A m. tud. akadémia történetudományi működése. Hun-mongol-magyar rokonság; Pesty Frigyesztől. Öt magyar községi pecsét a XVI. és XVII. századból; közli Thaly Kálmán. Magyar köriratú régi pecsétek, közli Eötvös Lajos. Boszorkányper 1715-ben; közli Székely Sándor. Zrinyi Ilona élete; Jászay Pál

* (Vadalmi hírek.) Mult év végén, mint tudva van, királyné ő felsége hosszabb társalgás kegyében részesíté Jókai Mórt, s ez alkalommal ennek irodalmi működése szóba jöven, ő felsége kérdezte, hogy megjelent-e már Jókai legújabb regénye? Nem, válaszolt Jókai, s azon kegyet kérte magának, hogy annak idejében maga küldhessen egy példányt ő felségének, mit a királyné kegyesen megengedett. „A szerelem bolondjai“ megjelent, s bolóle egy példányt gyönyörű kiállításban a legmagasb asszony számára már készen van, a

Ötödik évi folyam.

9. szám.

Pest, 1869. Március 4-én.

Illésházy István.

— Történeti rajz. —

Azon szomorú, veszélyteljes évek között, melyek a magyar nemzet fölött — a honfoglalás percétől mai napig — elvihartzottak, I. Lipót, a „nagy“ császár országglásán kívül egy sem nyujt oly kietlenül pusztá képet, mint Rudolf uralkodásának minden tekintetben gyászos ideje. — A feldarabolt hon egyik részén a török dülő csordái, másik részén az „ubi bene, ibi patria“ magasztos olvú és hosszú-ujju német, vallon és olasz bérenc-hadak oktaták nemzetünket azon, a tulajdonjog szentségét mérhetlenül kifejező tanra: „csitt, hallgass, fizoss.“ Ha e bánatosan kietlen képnek háttérét a vallási fanatizmus sötét rajzával árnyékoljuk: szemünk előtt van akkori állapota a magyar népnek, mely „nem találá honját a hazában.“ De ám lapozzuk végig a magyar nemzet törté-

netét s meg fogunk győződni arról, hogy a hazának kétségbejű helyzetében mindig támadtak férfaink, kik a részünkre sirt ásó ellenség „De profundis“ dallamát túlkialtva, „Resurrexit“ zsolozsmára változtatták. Az érintett időben is fölkelle tűnnie egy léleknek, ki buzgó kitartása s erenyodetlen munkássága általmegtörje az ellen hatalmát; ki elboronálja a mély barázdákat, melyeket a török-német hadak vonának honunk szent földén, és olvessa a magot, mely a vallásszabadság első csiráját volt kikeltő Magyarországnban.

Illésházy István.

E férfiú a bécsi és zsitvatoroki béke eszközlője — *Illésházy István* volt.

Született atyjának, Tamásnak első hitvesétől: kismagyar Töldeai Zsófiától 1540-ben. Tanulmányait a pozsonyi gimnasiunban végezte. Itt fejlett

ki a nemes, higgadt és igaz lélek észtehetsége, itt éledt föl benne a vágy: a tudományok akkori színvonalára emelkedni, minek következtében később korának elsörendű tudósaival, mint ezeknek méltó társuk, folytonos levelezésben állott.

Iskolái bevégeztével, mint józan gondolkozású ifjú, oly pályát választá, melyen ama gyászos időben legtöbbet használandott hazájának. Átértvén, hogy hazánk a török szolgaság alatt nem emelkedhetik, férfias elszánással lépett a hős Pálfi Miklós zászlai alá, ki belátva a mély felfogású ifju nagyratörő lelkébe, őt annyira megkedvelte, hogy legtitkosabb levelezéseit is rá bízta. Később ugyancsak Pálfi Miklós tanácsára, ennek sógora Krusics János zászlai alá ment, mely lépés által sokat lendített ugy magán, mint nyilvános életpályáján. Mert ez időtájban történhetett, hogy ismeretségre jutván Dersfy Istvánnak özvegyével, Erdődy Péter, horvátországi bánnak leányával: Annával, ezt 1572-ben nőül is vette. Most visszavonult kis időre a tábornól, de szerelme és házi gondjai közt is szolgálni akart hazájának és Pozsony megye rendei által alispánnak választatván, e megye közügyeit a leghivebben szolgálta. Később királyi kamarai tanácsos és báró lett.

Családi boldogsága azonban nem tarta sokáig, mert 26 éves neje már 1577-ben magzat nélkül múlt ki, s e szomorú eset őt nem csak mély bánatba, hanem neje jószágai miatt kellemetlen perlekedésbe is hozta, mely utóbbi az 1578-iki országgyűlésen nagy vajadás után az ő részére döntetett el. Igy jutott Mogyoró-Kerék, Vörösvár, Körömd, Somlyó és más hat vár birtokába.

Illésházy már három évig kesereg vala hitvese hunyta fölött, midőn Krusics haldoklása perceiben előszólítá őt és szeretett nejét: Pálfi Katalint az ő ótalmába ajánlotta, kit Illésházy 1580-ban el is jegye magának. Ezen házasság által ismét szép uradalmak birtokába juta. Mert Krusics terjedelmes birtokainak egy részét özvegyének, más részét leányának, Dietrichstein hitvesének hagyá. Ennek halála után pedig az egész Krusics — birtok 1586-ban kir. adomány-levél által Illésházyra szállott Likava váralával együtt, melyhez Liptó megye főispánsága volt kötvé. 1593-ban kiváltotta Trencsén várát, letévén Forgács Imrének a zálogpénzt, megvette Gödinget is Morvaországban, később Szucsá, Bán és Surány jószágoknak jutott birtokába, gróffá lett s Liptó megye főispánsága mellett megnyerte Trencsénét is.

És csak ez időben lépett föl tulajdonképen a magyar történet színterén Illésházy István, megáldva nagy terjedelmű birtokokkal, minőkkel ke-

vés magyar főúr dicsekedhetett s lévén befolyása: fent hatalmánál, lent bőkezűségénél és szelid szívjóságánál fogva. Ott látjuk őt, a hazát és nemzetet érdeklő minden ügyben, mint vezérférfiut cselekedni és hatni, ott látjuk őt, a nemzet vérző sebeit kötözve s a nép könnyűit törölve, mint szelid esőt a kiaszott pusztaságon.

Már 1588-ban részt vett azon bizottság munkálataiban, mely Magyarországnak Stiria és Ausztria közti határvonalának elintézésére vala kiküldve.

Midőn az 1593-iki országgyűlésen a rendelkezésre kerülőnek nyilvánítá és hevesen kárhözátatá azon eljárást, hogy az ország véderejének módjáról az ő közbejöttük nélkül s jégrevezetésükkel egy titkos bizottmány tanácskozik: megnyugtatóskra a főrendiek a tapintatos Illésházy Istvánt és Serődi pécsi püspököt küldték ki, s az elsőnek fényesen sikerült a felzaklatott kedélyeket lecsillapítani az által, hogy kifejté: mennyire szükséges titokban tartani a kémkedő ellenség előtt az ország véderejéről való tanácskozást, melynek eredménye egyis közöltetni fog velök. Ugyanezen országgyűlés Illésházy Istvánt hatalmazta föl arra, hogy az ország védelmére megszavazott — minden kaputól 3 frnyi — adót a dunai megyékben a kamara ellenében ő kezelje.

A 15-éves török háborúban szintén jelentékeny részt vett. A Pálfi Miklós által Pákozdnál kivivott szép győzelemre nem kevésbé folyt be Illésházy zászlóalja is. Innen Pálfival együtt a felvidéki sereghöz csatlakozott, miután kérelmükre — hogy Fehérvár vivását megkezdjék — a később áruklásáért lefejezett Hardek mitsem adott. A felvidéki sereghöz épen Fülek várának vivásakor érkezett és megjelenésének oly nagy lön hatása, hogy Fülek nem sokára megadta magát. Pálfi, Illésházy és a többi magyar urak használandók a hazának az oly szép sikerrel kezdett hadjáratot, tovább akarták folytatni, de az idegen kapitányok ezt mindig megakadályozták. Valamint előbb Hardek, ugy most Teufenbach kassai kapitány még csak arra sem volt rávehető, hogy a várak vivását nélküle is végbevitelni remélt magyar uraknak néhány ágyut kölcsönözzön, miért is Pálfi, Illésházy s a többi magyar urak kénytelenek voltak hazatérni. — Az 1594-iki hadi eseményekben Illésházy szintén jelentékeny részt vőn. A dunáninneni vármegyékben oly erélylyel működik vala a nemesség fölkelésében, hogy Nádasdival rövid idő alatt 20 ezer fegyverest küldhetett Pálfi és Zrínyi országos kapitányok zászlói alá.

Az 1596-iki évben Prágába hivatott a nagy haditanácsba, mely a török ellen indítandó hadakozás módjáról tanácskozott; ebben több magyar urral Budát tanácslá ostrom alá vétetni, mely azonban a német haditanács többségének szükkeblisége miatt el nem fogadtatott.

Nem sokára a lengyelekkel kötendő bizottság munkálataiban vett részt.

159.-ben ismét a magyar határok kiigazítása körül munkálkodott Lengyelország felől.

De nemsokára bekövetkezett az idő, midőn Illésháznak is ki kelle inni a poharat, melynek méreg-cseppjei a bécsi kormány vegytani laboratoriumában készülének — azon magyar honfiak részere, kik elég merészek valának a hazát és királyt megkülönböztetni a császár és birodalom fogalmától.

Az akkori reactionárius kormány a nemzeti pártot azzal gondolta ellensúlyozhatni, hogy kiváltságot adván egyes mezővárosoknak, ezeknek követőit minél számosabban meghívta az országgyűlésre, miszerint a kormány céljait — mint azt a szabadalmazott városok követői rendszeren tevék is — támogassák. Ez okból hívta meg már több országgyűlésre Modor követét, ez okból adott szabadalmakat 1602-ben Szt.-György és Bazin városoknak is, megengedvén, hogy magukat Illésházy Istvántól kiválthassák, holott Rudolf csak néhány év előtt királyi adomány-levelét adta Illésháznak e városokra. Illésházy nem nézhetvén ezt szó nélkül, ily városok követőit ki akarta rekesztetni a rendek kebeléből s ebben őt a megyei követek nyomosan pártolták. És valamint ezen, úgy más, a kormány elveivel ellenkező eljárásában sértést, felségsértést látott a kormány, s Illésházyt kereset alá helyezte. A tanácsosok azonban legjobb akaratuk mellett sem tudták Illésházy bűnösségét kimondani, miért is az ügy a pozsonyi országgyűlés elé került. A kormány törvénytelen eljárása érzetében kész volt ellátni a keresettől, ha Illésházy nem bizgatja a két város szabadalmát. De ő birtokától megválni semmi szín alatt nem akart, s a jövő kor ítéletére hivatkozva óvást tett isten és emberek előtt. E miatt ismét megidézttet az 1602-iki országgyűlés alkalmával Somogyi István, királyi ügyek igazgatója által, de a vélemények ismét az ő pártján valának, mert nem volt elégséges ok büntetésére. — Illésházy feje fölött ezek után, úgy látszék, elvonultak

a vészfellegek, de mindez csak szélséssend volt a beállandó vihar előtt.

Már ügye Petho Márton, kalocsai érsek elnöklése alatt tartott rendkívüli törvényszék által újra felvételvén, miután a vélemények elágazók valának, Istvánfy, nádori helytartó, Illésházyt hálalos ellensége, Prágába hivatott, hogy a többség véleménye szerint mondja ki az ítéletet. De Istvánfy honát inkább szerető, mint ellenséget gyűlölő, kijelenté, hogy hazai törvényeink tiltják magyar fölött idegen földön mondani ki az ítéletet. A kormány már sokkal tovább ment, minthogy ezzel megelégedhetett volna.

Illésházy hajolni nem akart, most már törnie kellett. Legalább a bécsi kormány úgy akarta. A kárhozatra ítélt férfiunak bírójaul oly egyént keresett, ki megfelelkezzék a hon törvényeiről akkor, midőn személyes ellensége felett hoz marasztaló határozatot.

E férfiut meg is találta Joó János, kir. személynökben, kit rögtön Prágába hivatott, hogy Illésházyt elítélje. Azonban itt is beteljesült a példa-beszéd: „a ki másnak vermet ás, maga esik belé.“ Illésházy kijelenté, hogy a kir. személynök nem lehet az ő bírója, mert ez bizonyos alkalommal még erősebben kelt ki a kormány intézkedései ellen. Gyönge argumentum normális időben, de nyomós akkor. — Illésházy jól tudá, mit tesz.

Unverzagt, a kir. kamara elnöke tanácsára, ki Illésházy szép jószágaira áhitozott, most mindketten Bécsbe idéztettek a végből, hogy elfogathassanak. Illésházy azonban kevéssel Bécsbe érkezte után értesülvén a közeli veszély nagyságáról, azonnal visszafordult és Trencsénbe, onnan drágaságaival, miket hamar összegyűjthetett, Lengyelországba, Landskronba futott, a krakói palatinushoz. A kormány által kinevezett bizottság pedig, mivel személyét nem bánthatta, szép jószágát foglalta le a „felségsértőnek.“ Istvánfy Miklós a végrehajtást sokáig halogatta, végre is a sok unszolásnak ellent nem állhatván, az ítéletet kihirdette. Így csapott le a vészfelhőből a villám. Illésházy számüzve, birtokai lefoglalva! Még ne-jének, Pályf Katalinnak sem sikerült ősi jószágait megmenthemi, s férje számára Rudolf császárnál kihallgatást eszközölhetni.

(Vége következik.)

Timkó József.

A halál torkában.

(Angol elbeszélés.)

Néhány évvel ezelőtt egy középkorú emberrel ismerkedtem meg. ki életének első szakában a házalás érdekes mesterségével foglalkozott. Két szekrényvel, melyek szíjjon megerősítve válláról függtek, minden évben kimozdult lakából s ke-

resztül - kasuljárta az országot, mely utja alkalmával el nem mulasztotta a legelhatagottabb helyeket és udvarokat is meglátogatni, hol sokszor jobb vásárt csinált, mint a legnépesebb városokban.

Parker Jónás, ez volt neve, birt egy kis neveltetés-sel, volt egy kevés tudománya, nevezetesen alapos emberismerete, mit folytonos utazásai alatt szerzett.

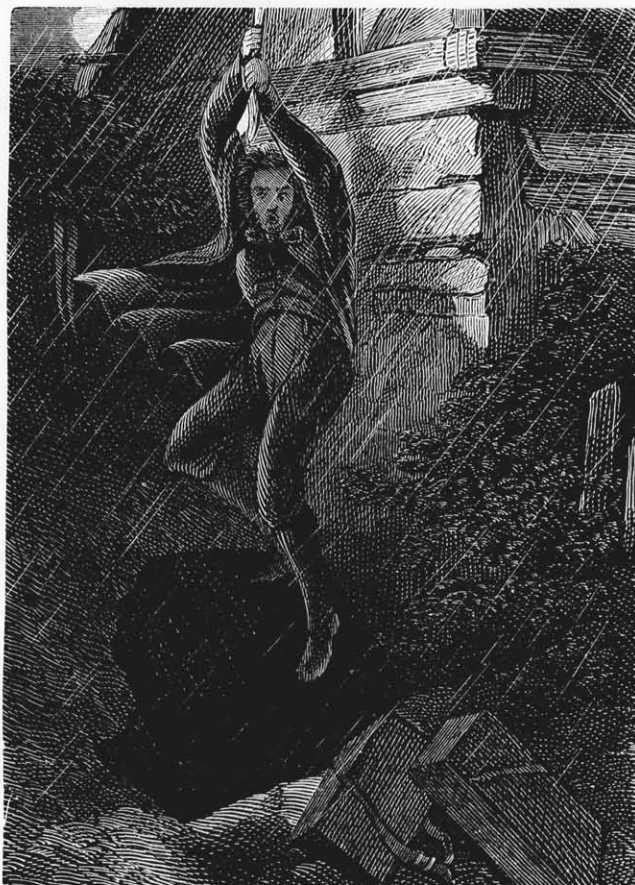
Midőn egy napon találkoztam vele s a társalgás egy titokteljes körülmények közt lefolyt gyilkosság körül forgott, mely a közönséget nagy izgalomba hozta, megjegyzé, hogy szerepeltek itt oly körülmények is, melyek őt életének egyik legborzasztóbb jelenetére emlékeztetik. Midőn bámulatomat és kíváncsiságomat tudatám vele, viszonzá :

— Feltűnő lehet ön előtt, hogy életem e sötét pontját társalgásunkban soha sem érintém; hanem igazán mondom önnek, hogy sok év óta nem vagyok már oly hangulatban, hogy egy jelenetre

örömmel emlékezzem, mely még most is megfagyasztja véretem; mivel azonban már most érintem, elmondom önnek a történetet.

— Sok évvel ezelőtt, — folytatá, — Wales egyik népes kerületében utaztam. Történt, hogy az éj

egy nagy, elhagyott erdőben lepett meg, melyben mért-földekre sem találtam kunyhót. A nap leszállt és sűrű fellegek boríták a láthatárt úgy, hogy utazásom kellemetlen kezdett lenni. — Azon erős meggyőződésben azonban, hogy az ut majd csak elvezet valami fedél alá, folytatám utamat; midőn azonban egy jó órai ut után távolban sem láttam a gyertya-világnak még nyomát sem, s az ut mindinkább moesárba ment át, megijedtem s már-már azon határozat mellett akartam maradni, hogy

A halál torkában. Hasoncímű elbeszéléseinkhez.

egy fa alatt keresek menedéket s ott töltöm az éjjet, a mint lehet.

Mégis egy félórát haladtam tovább s épen azon pillanatban voltam, hogy kétségbeesésemben minden reményemet szélnek ereszszem, midőn a légen fény csillámlott át s csekély távolból gyertyavilág pislogott felém. Minden erőmet összeszedtem, bár azt, hogy most már nem félek: nem egészen tudtam magammal elhitetni, mert végtére az

valami bolygóúz is lehetett, mely tréfát üz velem.

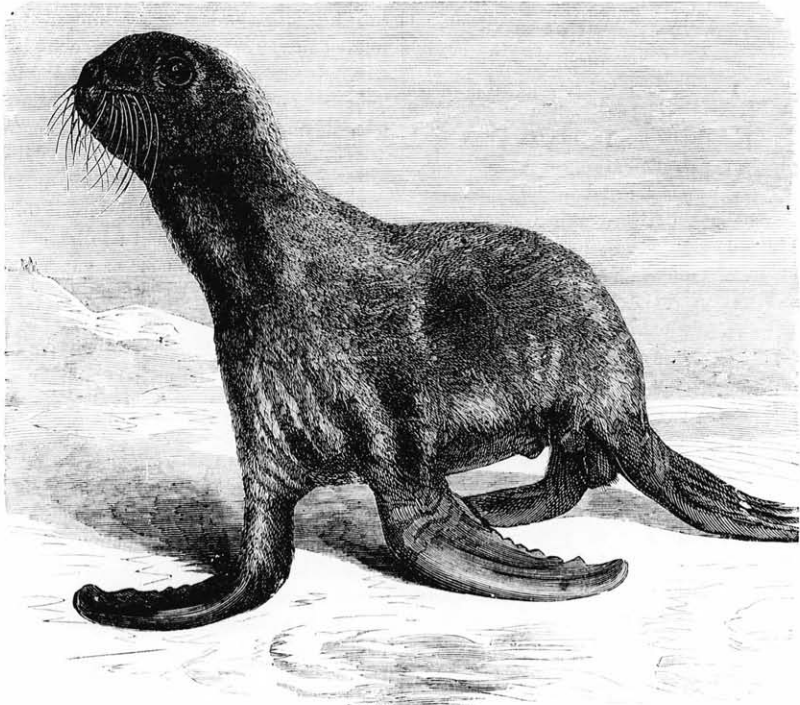
Egy másik félóra után meggyőződtem, hogy a mit láttam, az valóságban létezik, mert egy erdészlakhoz érkeztem, melyből szavak ütök meg füleimet. Késedelem nélkül kopogtam ajtaján.

A hangok rögtön elcsúmultak; a „szabad“ igen különösen érinté füleimet s helyzetemmel némileg tisztába hozott. Meghökkenem, és igen szívesen vonultam volna vissza; hanem már késő volt, az ajtó sebesen tárult fel, a piszkos lámpa rám veté fényét, s az előbbi durva hang, mely egy szállás férfi gégejéből jött, vallási éles hangnyo-

volna, vagy az egész éjet künn az esőn minden nagyobb veszély nélkül tölthetem vala.

A szűk s piszkos szobában három férfi s egy nő volt, mindnyájan oly gyanus külsővel, minőt én még soha sem láttam. A tűzhelyen tűz, s egy fenyőfa-asztalon olajlámpa égett, mely kettős világításnál észrevettem, hogy a jelenlevők szeme fürkésző kiváncsisággal nyugszik rajtam.

A férfiak 30—40 évesek lehettek; öltözkük szakadozott; rendetlen, kuszált hajzatuk, nagy szakáluk s mosatlan sötétbarna arcuk olasz rablókra emlékeztetett, a mint azokat uti kalandokban leírva találjuk. A nő magas, sovány alak, per-

A medve-fóka. (Szövege a 112. l.)

mattal kérdé: Ki az? Elfogulatlanul léptem elé s alázatosan kérdém, nem kaphatnék-e valamit onni s ez éjre szállást?

Az ember vadül nézett rám, élesen szemügyre vette szekerényemet és kevésbé durva hangon, valami pokoli mosolylyal válaszolá:

— Oh igen, tessék csak bemenni.

Engedelmeskedtem a szavaknak, melyek azonban inkább parancsot, mint szívességet árultak el s inkább engedtem volna át életemből egy évet, ha ismét az országoton biztosságban lehettem

gamenszerű börrrel, kis szuró szemekkel, melyekben kemény, részvétlenküli kinyomat tükröződött; e vad, marcona férfiakhoz igen illő társnő volt.

A szobában lopva körülnéztem s valamivel könnyebbülten érzém magam, midőn egy szegletben italmérő asztalt pillantottam meg, mert ebből azt következtettem, hogy a hely, melybe jutottam, koresma, s igyekeztem magamat azon gondolat által is megnyugtatói, hogy a benlevők közül legalább kettő olyan utazó, mint én.

A gazda reteszszel becsukta az ajtót s midőn a tűz felé ment, halk hangon mondá:

— Tegye le batyuját, ha tetszik, s üljön a tűzhöz, — látom, hogy fázik s egészen át van ázva. Gyalázatos idő van odakünn; hanem ön igen kellemesnek fogja azt idebenn találni. Betti! ez uri ember valamit enni is akar, készíts addig neki valamit, míg fölmelegszik és szárítja magát.

Letevém tehát batyumat s e műtét alatt a jelenlevők felé félig háttal fordultam, szemeim mindamellet nem voltak restek hátra is nézni s nagy nyugtalanságomra igen gyanus pillantásokat láttam váltani egymással. E tapasztalásból azonban mitsem árultam el, hanem egész önuralom s vidámabb arccal fordultam a tűz felé s megjegyzém, hogy mily nagy szerencse ily viharos éjjel ily barátságos szállást találni.

— Azt hiszem! — mondá megegyezőleg a gazda, mig neje fölkelve, engem kínált meg a székkal.

— Üljön ide, itt szárítsa magát. Valóban, olyan nedves, mint egy megfűrésztött egér. Igaz, hogy az én házam nem tartozik a legkényelmesebbek közé, hanem ilyen éjben csak oly kedves, mint akár egy kastély. — Én a világért sem tudnék ilyen csunya időben künn lenni, — ha ha! kortyantson csak ebből, mindjárt megmelegszik! — mondá az asztalról egy palackot előkapva.

— Köszönöm, — felelém; — most az egyszer nem iszom, — nem vagyok én ahhoz szokva.

Féltem ugyanis, hogy az ital vagy meg van mérgezve, vagy legalább valami altatószert tartalmaz.

Bár a férfiakra nézni sem mertem, mégis tudtam, hogy kis fekete szemeket, melyek hosszú bozontos szemöldökeik alól leselkedtek, soha sem veszik le rólam.

A gazda mindenképen szerette volna biza'mamat felköltetni és mindent elhárítani, mi gyanut ébreszthetne, azért a társalgást mulattató tárgyakra vitte át. — Mig a nő a thea elkészítésével foglalkozott s a házában található legjobb falatokat tette az asztalra, a férj mindenféle kérdésekkel halmazott el: honnan jövök, hova megyek, jó vásárt csináltam-e az uton, s több e félet. Én mindezekre bizalomteljes arccal válaszoltam s egyedül egy hazugságot engedtem meg magamnak, m't biztonságom tekintetében szükségesnek tartottam. Azt mondtam, hogy ez uton már ma egyszer jöttem s utolsó szállásomon megigértém, hogy az éjet ott fogom tölteni.

E közlésem nem látszott oly kellemes benyomást eszközölni, mint a többiek, s többször észre-

vettem, hogy pillantásokat váltanak, melyekbe kéte'kedés és vágyakodás vegyültek.

Az asszony végre jelenté, hogy az estebéd el van készítve, én tehát az asztal felé, a tűznek háttal fordultam, hogy a férfiaknak alkalmat adjak beszélgetésre a nélkül, hogy én azt észrevenni láttassam, szemem azonban és fülem lesben állt, a nélkül, hogy felfedeztetnék.

A mint vártam, úgy történt; közönyös dolgokról kezdének beszélni; lassanként azonban halkabban susogtak, összedugták fejeiket, mig végre a férj árnyékát láttam magam mögött lehajolni s tőle s szavakat véltem hallani: „Gondoljátok, hogy jó lesz így?“ Kapott-é erre feleletet, nem tudom; hanem valószínűleg intés és pillantással történt, mert ezután közvetlenül a társalgás a baromok állapotjára és aratásra ment át s termézetes hangon folyt. Valami benső szót az azonban szüntelenül fülembé susogá, hogy sorsomra rá van ütve az eldöntés pecsétje; hideg borzadály futott végig e gondolatnál s úgy tetszett, mintha testem minden likacsából nehéz veriték törne elő. — Szerencsém, hogy arcomat e pillanatban e banditák egyike sem látta, mert ez mindenesetre gyanura gerjeszti őket s gyalázatos szándékuk kivitelét siettetí.

Mig éhségem lecsillapításával foglalkoztam, gondolkozám, mi módon kerülhetném én ki a rám várakozó veszélyt. De mit tehettem? Mi módon menekülhettem? Fegyverem egy közönséges zsebkésen kívül nem volt más — s pisztolylyal is egy lettem volna én csak négy ellenében, — mert a nő részvétellel látszott irányomban viseltetni.

Pár pillanat mulva tisztaban voltam magammal, s lélekje'lenlétem is helyreállott. Az asztaltól ismét a tűz felé fordultam s élénk társalgást kezdtem az emberekkel, kikről meg voltam győződve, hogy szándékuk van engem megölni s megrabolni. Egy félóráig folytattam ezt így; egy egész sereg vig adomát beszélve el s szivemből nevettem, midőn a házi gazda és nyomorult társai is cselni akartak.

Végre ásitkozás között nyilvánítam, hogy szeretnék nyugalomra menni, mert reggel korán akarok útnak indulni.

— Batyumat magammal viszem, — tevém hozzá közönbös hangon, midőn a házi gazda egy pillantást vetve társaira, készségesen állott fel, hogy bevilágítson szobámba, — mert vannak benne olyan tárgyak is, melyekre szükségem van.

— Jó, jó, vigye csak magával, — valószínűleg értékes és nyugodtabb lesz, ha szobájában tudja lenni.

— A mi azt illeti — mondám, — tudom, hogy itt épen oly biztosságbán van, mint ott. Szándékom persze nem egyezett meg nyilatkozatommal.

A házi gazda az egyik, én a másik szekrényt fogtam s vittük kis hálószobámba, fel a padlásra, mi közben azon megjegyzést tette, hogy most már nem csodálkozik fáradságomon, mert őt e terhek egyike földre roskasztaná, ha egy egész nap cipelné, kettőről szólani sem akar. A gyertyát letette ezután egy kis asztalra, el nem mulasztva kifejezni azon reményét, hogy jól fogok aludni; megígérte, hogy reggel korán fog felköltöni s visszatérni társaihoz, hogy intézkedjenek, miszerint álmomat örökké tartóra tegyék.

Mihelyt szobámat elhagyá, becsuktam az ajtót s sietve néztem körül a helyiséget. Egy szögletben állott az ágy; az asztal mellett, melyen a gyertya égett, volt egy pár szék s egy másik szögletben valami láda. De, a mint hittem, egy ablak is volt; odasiettem s felnyitám. Szél és eső csapott arcomba. Kidugtam fejemet s a földet annyira megkülönböztethettem, hogy nem nagy távolságra esik s hogy azon esetre, ha gyanum valószínűsége következne, kiugorhatom. Betettem az ablakot, s az ajtóba léptem, hanem nagy fájdalomra azt találtam, hogy az sem retesz, sem kulcsesal be nem csukható. Volt rajta egy kilincs s több semmi. Az által akartam némileg megerősíteni, hogy késemet a kilincs föibe szurtam. Végre egy székre ültem s gondolkodtam.

Legyek-e oly merész s várjam be míg megtámadnak? Valóban, egész biztossággal vettem én azt észre, hogy gyilkolási szándék forr agyukban? Nem csatlakozhattam-e én ez emberekben? Nem lehetnek-e ők műveletlenek, nyeresek, gorombák s mindamellett becsületesek?

A dolgot félóránig fontolgattam jobbról balról, midőn gyertyám pislogó égése arra figyelmeztetett, hogy rögtön setében maradok, s e kétségbeejtő gondolat tetten ösztönzött. Igen, én szökni akartam és pedig azonnal. Inkább akartam az uton szél és esővel dacolni, mint ott maradni, a hol voltam. Miután véglegesen tisztában voltam magammal teendőmet illetőleg, azonnal munkához fogtam. Kivontam az ágyból a lepedőt, ketté vágtam, gyertyámat kioltám s szekrényeimet lebocsátám a földre. Kevésé csodálkoztam hogy bár vászonkötelemet egész hosszában leeresztém, szekrényeim nem értek a földet. A távolságnak mégis nagyobbak kellett lennie, mint gyanítottam. Egy, két láb nem tesz különbséget, s minden fontolgatás nélkül kezdtem hintálni szekrényeimet s ily módon oly távolra dobtam, hogy ne es-

sem rájuk, ha leereszkedésem alkalmával valami történnék velem. Ezután az ágyat nesztelenül az ablakhoz vontam s a másik lepedő-darabból készült kötelet az ablak keresztfájához erősítém, és gondosan ereszkedém le egész végig s miután lábaim nem értek földet, egész biztossággal bo-csátám el a kötelet. Hanem én mindig mélyebbre és mélyebbre estem s oly erővel, hogy lélekjelemlétem e borzasztó pillanatban elhagyott.

Most jön a történet legvérfagyasztóbb része. Valami verem, vagy kut volt az ablak alatt, talán hogy belőle vizet nyerjenek, vagy az utast, ki rosztat sejdítve szökni akar mint én, megfogják; és e kutba estem én le, megfosztva eszméletemtől.

Szerencsémre mihamar magamhoz tértem s szellemi teltségem is szolgálatomra állottak annyira, hogy tudtam, mi történt velem. Ez szerencse volt rám nézve, mert hallassak csak egy hangot, csak egy sóhajtást önkívüli állapotomban, akkor most aligha elbeszéltem e történetet.

A rablók, a mint látszik, erővel törtek maguknak utat szobámba, azon szándéktól vezéreltetve, hogy életemtől megfossszanak, ott pedig azt találták, hogy az ablakon megszöktem, hanem azt mint hitték, csak a kutig vezetett sorsom. Ez utóbbi felfedezésnek igen örültek, mert a meggyilkolás munkájától meg voltak mentva s egy pár kapa föld elég volt arra, hogy eltemessenek ott, a hol vagyok. Battyum a löket következtében a kút szélére esett és valószínűnek látták, hogy az minden értékes vagyonomat és pénzemet tartalmazza, s ha ez nem is volna így, tudják, hol kell testemet keresni, és hogy ott mindent meg fognak találni, a mivel csak bírtam.

Mindezt a rablók szájából hallottam, midőn érzekeimet ismét használhattam, ők pedig a kut szélén állva, az ügy fölül beszélgettek. Kétségbeeséséről lehet önnek fogalma; képzelheti azt, mert leírásához erőtlennek érzem magamat.

Közvetlenül ezután kapákat hoztak s elkezdék az ürt kitölteni. Most várakozott rám azon szerep, mely a haláltól megmentett. Szó, sóhaj s a legesekélyebb gyanus zörög nélkül engedém a lidog nedves földet magamra hányatni s csak azt igyekeztem megakadályozni, hogy egész testemet el ne fódje; s midőn ők apránként tölték meg a gödröt, azon fokban emelkedtem én a felvilág felé. Szerencsémre nem teljesen töltötték be, hanem midőn még pár láb hiányzott a föld természetes magasságához, felhagytak a munkával, mondván, hogy elég ez mostanra, s eltávoztak, hogy a zsákmányon osztozkodjanak.

Mihelyt eltávoztak, kikapaszkodtam s bár gyön-

ge és sérült voltam, neki mentem az erdőnek, legkevésbé sem törődve, hova megyek, boldognak érezvén magamat, hogy az életemre áhítózó rablók körmei közül megmenekültem.

Napfelköltével szerencsésen egy kis faluba érkeztem, hol történetemet elbeszéltem. A hatóság rögtön elfogatási parancsot adott a négy jó mádár ellen s a rendőrség velem és nagy néptömeg kíséretében utban volt a helyiség felé.

Mielőtt az éj leszállt volna, mindnyájan elváltak fogva s az én birtokom nagy részben ismét megkerült; elégtétele sem hiányzott, mert hosszú fogság s nehéz munkára láttam őket elítélve.

Ha sikerült volna nekik engem eltemetniök, ki tudott volna valaha valamit az én sorsomról!

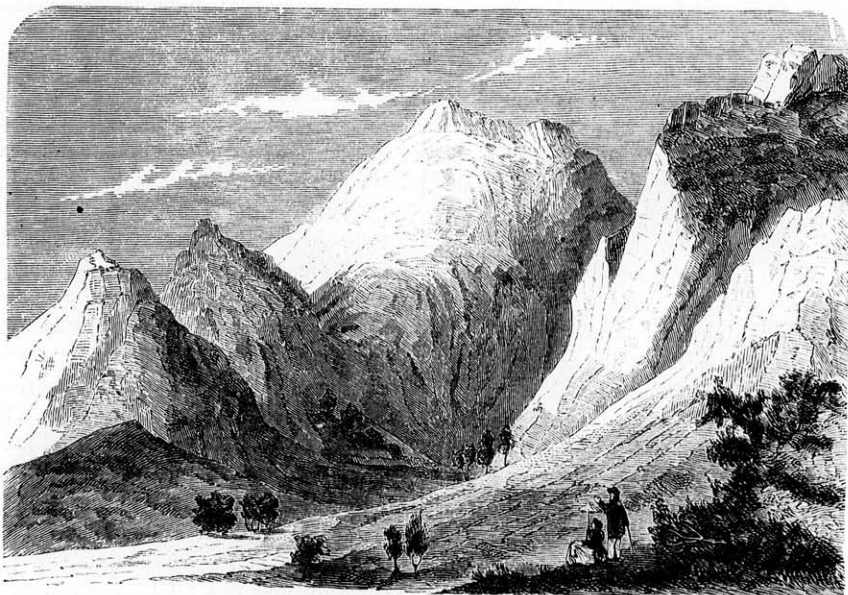
P. J.

Erdélyi képek.

XXIV. BABGYI.

Belső-Szolnokmegyében, Deéstől jó órai távolságra, a Szilágyság felé vezető útvonalon fek-

mokó hegyen, igen sok összeragadt követ található. A keleti részen lévő menedékes oldalon

A Babgyi. (Szathmáry N. rajza.)

szik egy kis falu, neve: Alparéth, alig ezer lakossal, kik görög-egyesült és nem-egyesült hitű oláhok.

A falutól balra, mintegy másfél órai távolságra, emelkedik egy sátor-alakú magas hegy, melynek kopasz sziklaháta messze látszik a távolba; magassága 791 öl a föld színétől s neve: *Babgyi*, (magyarul Bábolna.)

E hegy felső része trachit, alább agyagsárga kőszirt, melyben imit-amott falevlekek és ágak alakjai nyomvák le. Nehezen megmászható meredekség, bükk-, cser-, gyertyán- és mogyorófa-lomboktól környezve. Némelyek vulkányszerű kitorcsek nyomait vélik itten föllelhetni, s azt tartják, hogy tűzokádó hegy volt. Balra, egy ho-

dús növényi élet mutatkozik, melynek flórája gazdag. Tetőlapján törökbuza és rozs terem. A napkeleti részen egy gúla-alakú állvány-fedél állott, melyet évek előtt egy katonai mérnök emeltetett, honnan a távol hegláncolatokat mérnöki-leg felvette s lerajzolta. Innen gyönyörű a kilátás; az Erdélyt övező Kárpátok minden magasabb pontja látható. A Szamos hullámainál öntözött gyönyörű térségek s völgynyílások között egy-egy falu, mintegy megállapodási pontul szolgál a szemlélőnek. A falutól balra emelkedő cukorsüveg-alakú domb Királydombnak hivatik, körülte mély sáncok nyomai láthatók. Kelet felé tekintve, a látvány végpontján, a két Szamos egyesült hullámainál övezve, egy falu látszik, rendetlenül szét-

szórt házakkal; e falu neve Kápolna s nevét alkalmasint onnan kapta, hogy az erdélyi három nemzet közti unió itt köttetett Zsigmond király uralkodása alatt.

E hegy történeti nevezetességgel is bir. Szintere volt azon pórlázadásnak, mely a jobbágyság leigázásával végződött.

Erdélyben nem egyszer fogott fegyvert a jobbágyság terheinek enyhítésére, az iga lerázására, de sikertelenül; mert a nemesség által mindannyiszor legyőzetett, s a szolgaság terhe még nyomasztóbbá tétetett. De hála istennek! a sötétség köde

E néplázadás színterének középpontja Babgyi volt. A zavargás vallásos viszály miatt kezdődött, mit nevelt a dézsma-hátralék felvétele, s a jobbágyság szabad költözködésének megakadályozására intézett nyomó rendszabály s Lépes György vajda szigora. A lázadóknak kezdetben Kardos János volt fejük, később Nagy Antal vezérlete alatt a Babgyin gyűltek össze s itt magukat el-sáncolták; a sáncok nyomai ma is láthatók.

A nemesség fegyvert fogott a lázadás elnyomására; a parasztok békülni akartak, de Csáki László vajda a békeköveteket lenyakaztatá s a

Kozákok kémszemlében. (Szövege a 138. oldalon)

oszlani kezdett a felvilágosodás terjedésével, elérkezett a népfelszabadítás dicső napja s diadalra jutott azon meggyőződés hogy csak szabad földön lakó szabad nép lehet a honnak biztos támasza, s ugyanazon osztály, mely leigázta a népet, — 1848-ban példátlan nagylelkűséggel felszabadítá.

A parasztság, vagyis a népnek a jobbágyság terhe alóli felszabadítására irányzott s az úri szolgálat terhes igája lerázásáért indított néplázadások közt legjelentékenyebb volt az, mely 1437-ben Zsigmond király uralkodása alatt kezdődött, egy évnél tovább tartott, s a magyarok, szászok és székelyek uniójával végződött.

lázadás e miatt dühösebb lett; mindazáltal békét eredményezett, melynek pontjaiban a földesúr és jobbágy közti viszonyok szabályoztattak. Egyik pont azt tartalmazta: hogy a jobbágyság évenként egyszer a Babgyin összegyűlhetnek Nagy Antal elnökölete alatt, s ottan vizsgálatra veszik, hogy megtartja-e a nemesség a békepontokat; a hely, hol az elnöki szék állott, ma is *király-domb* ak neveztetik.

A nemesség a békepontokat nem tartotta meg, s ebből véres háború kezdődött, mely Erdélyt félénél tovább pusztította s a három nemzet közt az unió megkötését eredményezte, mely létre is

jött 1438-ban Kápolnán. Az unió megkötése után megint egy béke-előirányzat készült s Zsigmond király elé terjesztetett megerősítés végett, s ott hevert, migsem Nagy Antal már Kolozsvárt is elfoglalta. A magyar és székely nemesség Nagy Antalt megverte, ki folkoncoltatott; a többi vezé-

rek: Gál Tamás, Pál mester stb. nyárspa huzattak. Eddig a szászok nem vettek részt, de a török közeledésének hírére ők is fegyvert fogtak, mire a pórok tökéletesen szétverettek.

M

A k o z á k o k.

A donni kozákokról már mult évfolyamunkban közlénk egy cikket; ennek kiegészítésül adjuk most az alábbi.

Az Ukrajna (határvidék) rónáin van a kozákok hazája. Itt ütötték fel mindig erős táborukat, itt voltak legelők közti kis tanyáik, itt hangzottak a sivatag lovainak patkódobogásai, a híres Atamanok vagy fekete szemű kedveseik tiszteletére énekelt dalok. Most azonban már ez nincs ugy. A *zapo ogok*, e szabad, vitéz lovagtársaság — megszüntek, most vagy mint egyszerű földművelők szántják őseiknek vérrel áztatott földjét, vagy mint katonák hadban szolgálnak. A kozákság valódi jelleme mindinkább eltűnik, s még a donni kozákoknál is megromlik a régi szokás, a régi jog. — Csak a múltban, a kis-orosz nép elragadó dalaiban (dumka) él még az elmúlt napok emlékezet.

Két fajuk van a kozákoknak: kisorozsiak — tulajdonkép a kozákság magva — s a nagyorosz vagy doni kozákok. — A „kozák“ szó eredetileg gúnynév volt, miként ilyen sok van a szlávoknál; de ez nem állt semmiféle összeköttetésben a kazaro-kkal, déli Muszkaország őslakóival, a mint némely történészek állítják. A kozákok még csak a XV. század elején lettek ismeretesek. Kiewi oroszok menekülvén a tatárok zsarnok uralma elől, a Dnieper esései (za porohi) mögé telepedtek, s innen neveztetek *zapo ogoknak*.

Alkotmányuk az ósláv patriarchális közösségen alapult. Minden kozák szabad ember volt, s a főgyülekezet által hetmannak (vezér) választathatott. De e jog számos küzdelemre adott alkalmat s bár a kozákság vitéz tettei által elhíresedett, a 18-ik században mégis mélyre sülyedt a hetman méltóság.

A harci mesterség volt a kozákok kedvelt foglalkozása s időöltése. Gyakran intőztek kirohanásokat a Krimbe és a fekete tenger melletti tartományokba. Sőt Trapezunt s Benderig nyomultak a kozák csolnokok. Jassy, Moldvaország fő városa, többször esett a kozákok kezébe, s a törökök rettegtek a makedes pusztafiaktól. Legtöbb harcot a tatárok ellenében kellett küzdeniök,

megboszulándók azoknak rablóhadjáratait. Moldvaországba többnyire trónviszályok kiegyenlítésére hivattak meg; a lengyelekkel béke s egyetértésben éltek, migsem a Wasa-család uralmódása alatt a jezsuiták társasága s azok térítési törekvése vérs harcot gerjesztett a két testvérmemzet között. Törökországba leginkább azért mentek, hogy elfogott testvéreiket megszabadítsák. De a Krimbe indított csapatok többnyire gazdag zsákmány kézrekerítését célozták.

Az Ukrajna pusztaságai alkalmasak voltak csatatérül. Jaj volt a török vagy tatárnak, ki mérkőzni mert itt a zaporogokkal. Lovagiasságuk dacára gyakran mégis eselhez folyamodtak. Színellet támadások, álhírek terjesztése, és az ügyes kémrendszere: kedves eszközeik voltak. A sivatag-háború elkeseredés s kegyetlenséggel viseltetett. Több népdal megénekli, mit kellett az orosz foglyoknak a török gályákon kiállniok. A hős Dimitrij vajdát oldalbordájánál fogva vashorogra akasztották fel a moslimok. Azért jelentik a krimi hadjáratból visszatért kozákok egy népdalban hetmánjoknak: „Igen, hetmanunk, az ördögnél sok zsákmány volt; mindenki számára három báránybunda, s a negyedik a Bisurman bőréből.“

Ezen támadások által a kozákok jelentékeny gazdagságra tettek szert. Ha a fiú hadra kelt, anyjának közönségesen három, ezüsttel gazdagon felcífrázott dolmányt ígért, sőt néha magának a tatár khán díszöltönyeit. Egy népdalban Lomojlo-Kusa megveti az istenkáromlás díjéért ajánlott szabadságot, s inkább 24 évi fogságot választ. Vajda vitéz a szultánnak, midőn ez neki leánya kezét, s az ukrajnai uralmat ígérte, ha Mohamed hitére áttérne, így válaszol: „Lánykád bájos, hited átkozott!“ A kozák soha ima nélkül nem kelt harcra. Sohasem ült lovára, mig keresztet nem vetett. Imáért gazdag ajándékokat osztogatott; minden baleset okául saját bűneit tartotta. Így beszéli a dal, hogy Lerpialha könyörgésére lecsilapult a vihar s a török megveretett; és bizonyos Korvoconko a csatában elesett, mivel ittas állapotban vonult táborba.

Nagyra becsüli a kozák a tiszteletet s dicsőséget. A banduristák (népdalnokok) énekei rendszeren e szavakkal végződnek: „és hirneve nagyon el fog terjedni, testvérek, fiatalok s vitézek közt.“ Vagy: „Ha el is múlnak a zaporogok, de dicsőségük örök időkre fenn fog maradni.“ Egy másik dalban pedig így: „Sohasem fog elenyészni, sohasem fog elsülyedni a kozákok hirneve.“

Mihelyt a táborba indulásra jel adatott, mindenki a hadhoz sietett. Senkisémet avult vissza e hősi tiszttől. Hiába karolja át az aggódó anya távozó fiát, hiában kéri őt a honmaradásra, s állítja szeméi elé a közel halált: ő elmegy. „Sas a kozák, nem kötheted meg szárnyait.“ De ki ezen kötelességtől magát elvonja, az mindig gúnytárgya lesz társainak. Ez azonban ritkán történik. Mert ha még gyalog kellene is elmennie, bármennyire káromoljon és sirjon anyja, s tagadja meg tőle szülői áldását: ő mégis indul az ellenség ellen. — A legnagyobb bűn a csatából megszökés volt. „Inkább halálba rohanni, mintsem a dicsőséget lábbal tapodni,“ ez volt jelszavuk. Háború idejében drákoí törvény uralkodott. A ki lovát elhagyá lopni, békóba vetették. Nagyobb bűnkövetések korbácesesal fenytettek. A legnagyobbakra folkarózás vagy nyársravonás volt szabva. Árulás mindig halállal lett büntetve, s az áruló sirja átkokkal elhalmozva. — Búcsuzva „kedves nemzetétől,“ minden világitány felé meghajtja magát, egy maroknyi hazai földet vesz, melyet egy kereszttel együtt mellén hord. Ezután lóra ül, szomorúan, „mint a juharfa,“ lehajol a nyereghez, s a kozák szíve mozog, mint a haboktól megingatott fagyökér; szeméi keservesen könnyeznek. Lassan üget paripája a hegységen át; szeméi előtt fekszik a tarka vidék, a messzetároló síkság. Bárhova veti tekintetét, minden idegen előtte, s szívét vágyódás fogja el. Megy, bolyong a kozák hegyen-völgyön át, s alatta lova komorúl. „A kozák a szélhez fordul és kéri, hogy fújja a hazai föld felé üdvözléteit; de a szél nyugodtan áll. — A zöld ligetbe érkezik és ijedten repül fel minden madár. Ekkor a vitéz kéri a sarkát,

hogy vinné hazájába üdvkivánatát, de az is más irányba repül. Nem jön senkisémet Ukrajnából, senki oda nem megy.

A kozákok búcsudalai kedveseiktől kétségtelen a népköltészet legjelesb termékeihez tartoznak. Mély, benső érzést áruálnak el, mely a kedvesre való legcsekélyebb visszaemlékezés alkalmával föl-föléled. Mélaság s reménytelenség lengnek át minden kozák-dalon s közös alapjellegűket képezik. Ritkán beszélteik azokban szerencsés visszatérés. Ha az anya távolról megpillantja a hazatérő kozákok porfellegeit, leányával azajtó felé siet a kedves fiú elé. Most jön egy szekér a kozák kitajkájával fedve, és hátul hozzákötve ballag hadilova. „Nem láttátok sólymomat, az én kedves fiamat?“ kérdezi az anya.

„Az ugyan a te fiad, a ki hét lengyelt megölt, s a nyolcadiknál fejét meghajtotta, (meghalt)“ — felelik a kozákok. Fájdalma érzetében az anya földre veti magát, de minthogy a haretársak elbeszéli neki fia hősiességét, mindnyájukat meghívja magához. „Most igyatok s énekeljeteik, kedves kozákok, ifjak és urak; örüljeteik s adjátok meg fiamnak a végtiszteletet.“

Az idegen földön bekövetkező halál legreménytelensébe a kozákra nézve, a hol szeméit a haladoklól felnyitá s nem látá

Sem atyját, sem édes anyját,
Sem azt, ki őtet eltemetné,
Sem, ki majd a harang szavát
És sirását utána küldné.

A kozákok főelemeinek egyike a „társaság.“ Barátság, testvériség s egyetértés volt alapja hősi szövetségüknek. Dalaikban „testvérek és tirsaknak“ hívják magukat a kozákok, kik egymás fölött kölcsönösen örködnek s hiven védik a közös anyát: Ukrajinát. Búban s örömben közösen osztoztak. „Vigad a kozák testvéri körben;“ dúsan ömlik a pálinka s iszik testvérei egészségére, kik telt pohárral felelnek neki. Ekkor elfelejt a kozák minden előbbi búbanatát s örvend a testvéri szereteten.

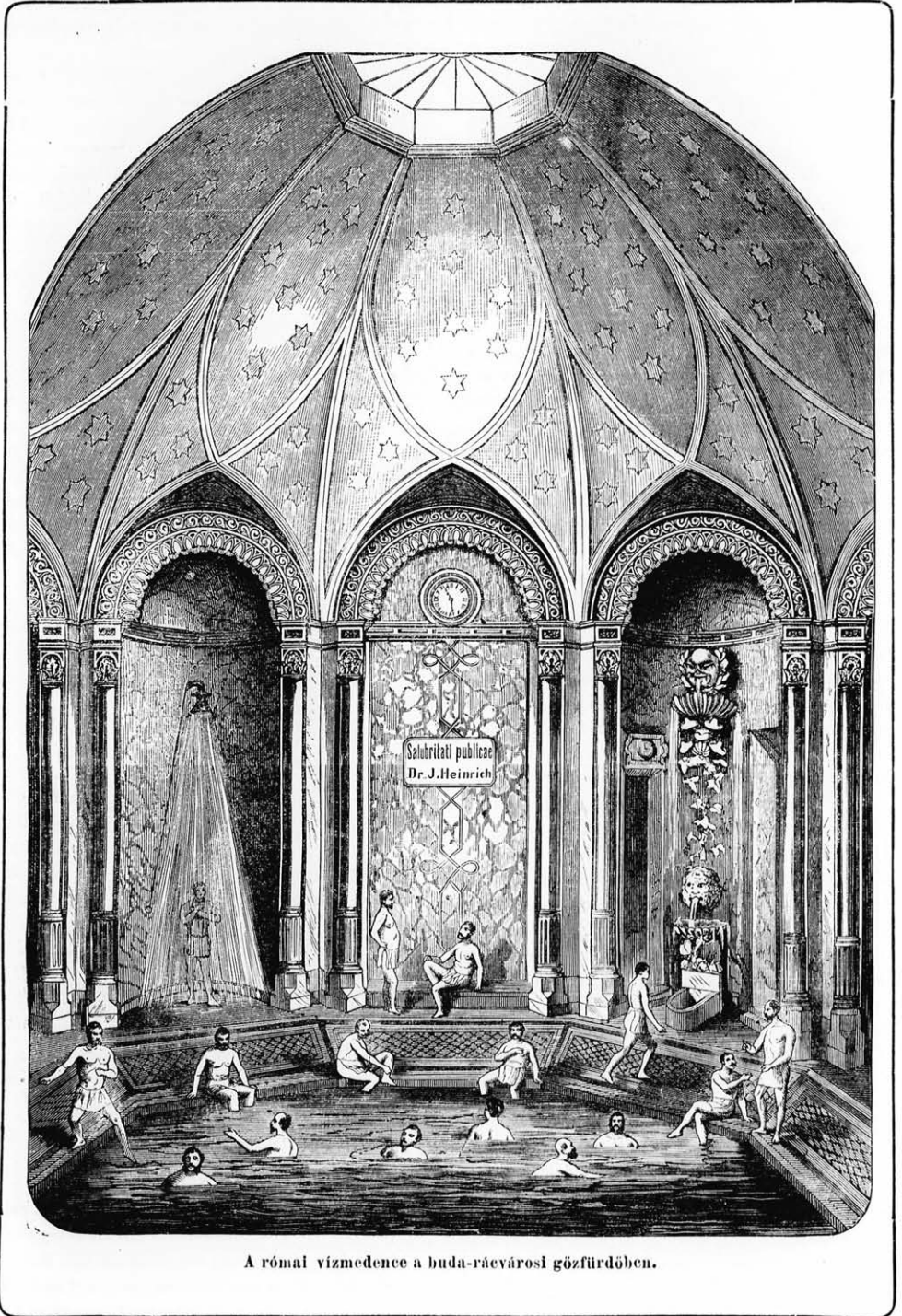
Koricsóner Lipól.

Testvérfővárosunk egyik nevezetessége.

(Gőzfürdők a budai Rác-fürdőben.)

A régi görögök és rómaiak roppant fényüzéssel berendezték s a kényelem minden igényének megfelelő nyilvános fürdőiről már iszlottunk lapunk multévi 44-dik számában. Ha azonban összehasonlítjuk a régi írónak ama fürdőkről fennmaradt

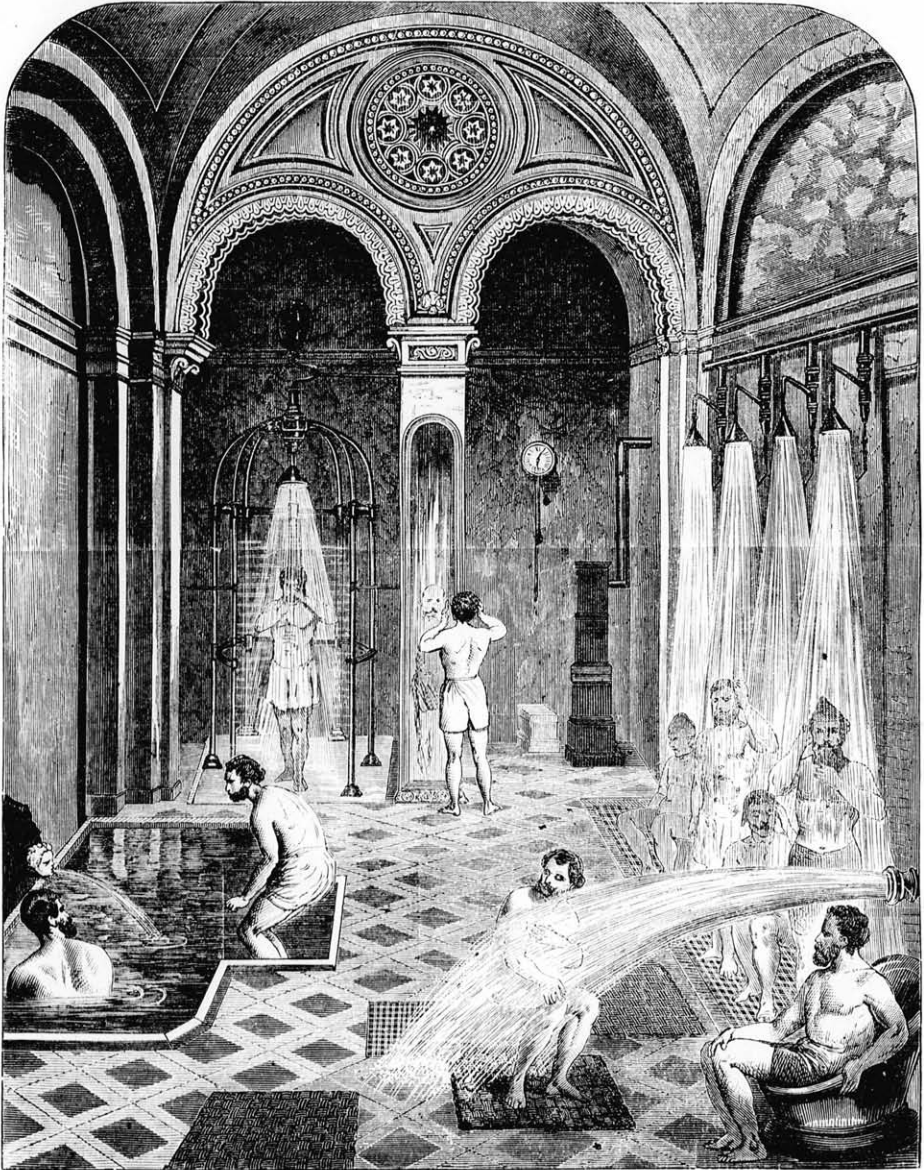
tudósításait saját buda-rácvárosi gőzfürdőinkkel, lehetetlen bizonyos büszkeséget nem ércznünk, mert elmondlatjuk, hogy legalább fürdők dolgában már túltettünk a rómaiakon, nem ugyan azok nagyságát, de célszerű berendezését és fényét te-

A római vízmedence a buda-rácvárosi gőzfürdőben.

kintve. E gőzfürdő valami káprázatos varázslatnak látszik, mely gyönyörrel tölti el a szemet, élve az idegeket s mintha túlvilági kéj ringatna bővös álomba, kábító mámor vesz rajtad uralmat,

katársunk pedig, midőn ez intézetet megnyitották, oly helynek nevezték azt, melynek fölékítésére költészet, ipar és művészet versenyre keltek, hogy egy mérész képzelődés eszményét megteremtsek ;

A langyos zuhanyok a buda-rácvárosi gőzfürdőben.

ha fokokint magadba szived a kéjt, melybe e fürdő tündéri fénye s élvezete átringatja idegeidet, — írja egyik női lap szerkesztője ; saját mun-

oly tündéri ezeregyzakai fényvel földszesített helyiség ez, minőkkel sem Róma büszke caesarjai, sem kelet dölyfös szultánjai nem bírtak soha.“

Lapunk szűk tere nem engedi, hogy a *Heinrich* doktor által ujonan s pompásan átalakított egész fürdőt leirjuk, mi csupán a ritka izléssel berendezett férfi-gőzfürdő ismertetését tűztük ki célunkúl, mint oly intézményt, mely testünk edzésének, s egészségünk föntartásának, netaláni betegségeekben pedig az egészség visszaszerzésének orvostanilag is elismert legbiztosb és leghelyesb eszköze, és a „Rácfürdő“ fénypontját képezi.

Már az első belépés az úri gőzfürdő előtermébe pompás és meglepő látványt nyújt. Ez egy diszes terem, mely nagy tükrökkel van ékesítve, a cifra talajt szőnyegek borítják s kényelmes pamlagok kínálkoznak ülésre. E központból jobbra s balra 150 vetkező nyílik, melyek a legnagyobb kényellemmel vannak ellátva. Mindenki vetkezőnek felülről rácozata van, melyen át a világosság bejő, mert ez egész helyiség főjellege a kedélyre jótékonyan ható világosság.

Az ajtóktól kívül és belül számmal vannak ellátva, szintugy a kules, melyet a lyukon átfűzött zsinnyel kötényére kötve hozoz a fürdővendég. A fűtőtermek ajtajáig szőnyegen haladunk minde nélkül.

A nagy medencével ellátott mór-izlésű terembe vaskeretű nagy üvegajtók közé helyezett kis pítvaron át jutunk; a terem nagy terjedelmű, s felülről bőven van világítva. A terem magas kupját 16 oszlop tartja, melyek közt négy magas fülke van, s ezekben a test kényelméhez mért vörös márvány divánok, s ezek mögött langyos zuhanyok vannak. A nagy-medence a terem közepét foglalja el, s tiszta vízen át díszlik a fenék csillagokból színesen kirakott talaja. A medence majdnem 1000 köbláb gyógyvizet tartalmaz, s az építés alkalmával újra felfedezett Mátyás forrásból rövid idő alatt magától megtelik.

(Vége köv.)

A medve-fóka.

Az állatország emlőseinek ismét egyik érdekes alakját mutatjuk be a borjúfókában. A fókák családjának szokásaiban sok hal-szerű van; testalkatuk jobbadán esetlen; lábaik rövidek s inkább úszásra, mintsem járásra alkotvák; fejük gömbölyded, az emberéhez hasonló, fülük apró, orruk széles, szemük nagy és ragyogó, nyakuk arányos s mellük sokkal kifejlődöttebb, mintsem a legtöbb fajnál hal-alakban végződő alsó testük.

A fókák fajai nagyságra nézve nagyon különböznek egymástól, de van köztük három ölnél hosszabb is. Gyéren szőrös bőrük színe is különböző, mert majd fekete, majd fehér, sárga, barna, szürke vagy tarkó. Lábaik esontalkara ép olyanok, mint más emlősöké, csak hogy bőrburokjuk testükkel egészen egy tömeggé alakítja, úgy hogy csak hatalmas karmaik látszanak, melyek úszóhártyákkal vannak egymáshoz kötve. Mind a négy lábuk hátrafelé irányult s ez is mutatja, mikép úszásra utalvák.

A fókák aránylag roppant nagy agyvelővel bírnak s e tekintetben hamis a természettudósok azon állítása, hogy a lények szellemi képessége agyuk nagyságával van arányban. Ezenkívül még két jellemző sajáttsággal bírnak, melyek közül eddig csak az egyik van tökéletesen megfejtve; először ugyanis nyelvük vége — miként a kigyóké — két ágba szakad; másodszor pedig két szívkamrájuk (foramen ovale) összekötő nyílása nyitva van, míg ez egyéb emlősöknél születésük után azonnal bezáródik. Szívkük ilyen

alkata teszi lehetségessé, hogy vérük a szív egyik kamrájából közvetlenül a másikba menjen át, minek következtében lélekzésük szüksége nélkül hosszabb időre merülhetnek alá a vízben.

A fóka társas állat, s a hol él, rendszeren kisebb-nagyobb csapatokban mutatkozik. Találhatni őt minden éghajlat alatt, legnagyobb számmal azonban mindazáltal az északi tengerekben. Az oly vidékeken, hol az apróbb halak, különösen a heringek tanyáznak, a fókákat is roppant számban, sokszor ezer számra láthatni életünni. Ösztönük-nél fogva ezen állatok csak jó időben vadásznak a halakra, ha azonban vihar közel, kímásznak a partokra, mintha tudnák, hogy ilyenkor ott biztonságban vannak legkegyetlenebb üldözőik: az ember elől.

A fókák nagyon kőszá természetűek, s talán egyedüliek a négylábúak közt, melyek a föld egyik sarkától a másikáig vándorolnak. Ilyenkor nagy karavánokban szoktak utazni, új tanyázó helyet, új halászterületet keresve. Grönland északi partjairól például minden szeptemberben eltávoznak s csak a következő júliusban térnek oda vissza.

A fókák mekegése nagyon hasonlít a birka vagy borjú hangjaihoz; hangjaikban vannak azonban oly változatok is, melyek majd kutyaugatáshoz, majd meg macska-nyávogáshoz hasonlítanak.

Bármily barátságosak és társaságkedvelők is a fókák különben, — párosodásuk idejében azon-

ban a himek veszett szörnyekké válnak. A nőstény birhatásért ilyenkor élethalál-harcot vívnek egymással; a győző ezután maga köré gyűjt 10—15 nőstényt, s ezekre aztán oly féltékenységgel ügyel föl, mint valamely török pasa háremére.

Mint hogy a fókák kizárólagos élelme a hal, azért ennek fogásában rendkívüli ügyességgel bírnak. Úszásukban oly sebeselek, hogy a leggyorsabb halat is utólérik, s mert hátsó lábaik kormánnyul szolgálnak, ez okon kanyarulataik is gyorsak.

Ha a fókát megtámadják, nagy bátorságot tanúsít, s míg csak szikrányi élet van benne: jobbra-balra harapdál. — A fókák legnevezetesebb faja a

képünkben bemutatott medve-fóka, melynek már külalakja is erélyt tanúsít. Ennek hossza kinőtt állapotában 8 lábnyi és súlya mintegy kilenc mázsa, nősténye kisebb a hímnél. A him színe fekete, néha szürke véggel: a nőstény sötét-szürke. Hangja hasonlít a tehénéhez, haragjában a medve mormogásához, diadala érzetében pedig a tücsökhöz.

A medve-fóka nyaranta leginkább Kamcsatka partjain él, s a Béring-sziget erre felé tekintő partjain oly sűrűn tanyáznak, miként ott a földet egészen ellepik. Szeptemberben délfelé vándorolnak az ázsiai és amerikai partokra, júniusban aztán megint visszatérnek.

Egy hét története.

(Márc. 1.)

(VK.) A napok, melyek most folynak, nagyon hasonlítanak egymáshoz. Mind egyformán választási zajjal és hangversenyek zengő-bongó árjával vannak tele. De bármily nagy lett volna is a változatlanság: élénkséget e heti tárcá aligha tudná most visszatükrözni, mivel írója gyászfénytolon keresztül néz a múlt hét kaleidoskopjába.*)

Igaz, hogy csak lyrikusok kiváltsága: közönség elé vinni saját fájdalmaikat és örömeiket; de a heti krónista sem tekinthet könnyű szívvel vissza oly hét lefolyására, melyben egy koporsó mellett állott, s abban a koporsóban nemcsak a legnemesb nők egyikét, hanem egyszersmind saját családjának egy nagy örömét és áldását temette el.

Bármily érdekes történetek mellett keljen és nyugodjék is le ilyenkor a nap: ránk nézve folyvást halottak ünnepe van; s a temető, melynek szomorú útját néhány nap előtt kények kíséretében jártuk meg, jó ideig válaszfalat képez közöttünk és a világi élvezetek csarnokai között.

Az, a mit mi láttunk és hallánk közelébb, nem a hét, hanem egy család története, bánata, mely tehát nem e keretbe, hanem a szív mélyére való; azt pedig, a miről itt írunk *kell*, nem láthatuk magunk, s csupán hallomás után írhatunk róluk.

S két dolog az, a miről most — úton-útfélen — legtöbbit hallhatunk: a képviselő-választás s a hangversenyek. Amarról beszél boldog-boldogta-

lan; ezekről a zenekedvelők, kik a fővárosban szintén bő számmal vannak.

A nagy mérkőzés napja közeleg, (a választás 23-dikán lesz,) s kivált a Terézvárosban napról-napra nagyobb hullámokat vet a pártizgalom. Csaták — hála istennek — nincsenek, mint vidéken sokfelé, s nem foly a vér sem, sőt a bor is csak vékony érben, néhány rejtett zugban, rendesen a fogyasztók kontójára; de a zászló annál lázasabban lobog, a falragasz annál jobban szaporodik, s a sürgés-forgás annál idegesebb. A bel- és Lipótváros, mint két nyugodt sziget, pihennek e hullámzó folyamán. A belvárosban nem a győzelem reményével, hanem csak elvből léptették fel az ősz Ujházy Lászlót, ki a távol Texasból maig sem küldhet el programját. A Lipótvárosban pedig Wahrmann Mór elől ritka szerencsével pusztulnak az ellenjelöltek: Falk rég leköszönt, Horn Ede pedig — mint francia polgár — nem fogadható el a jelöltséget, miután rá nézve hazája — a francia törvény szerint — „idegen ország“ lett. De a többi városnegyedben annál élénkobb a mérkőzések zaja. Ha kérdjük: ki lesz a győztes? mindenki a maga jelöltjét tartja „bizonyos“-nak, pedig itt sem bizonyos egyéb, mint a bizonytalanság. Csernátonyról azt hitték sokáig, hogy a Józsa-fvárosban alig lesz pár száz főnyi híve: s ime, oly nagy pártja nőtt, hogy szükségesnek láttak ellene megmozgatni minden követ, s nem egy polgár, ki a belvárosban nyugosza csöndes álmát, józsefvárosi háza után indul szavazni, hogy ő is nyomjon egyet a Szenkirályi Mór latjában. A Ferencvárosban Török Pál és Vidacs közt, meglehet, csak néhány szavazat fog dönteni. Hát a Terézvárosban ki tudná megmondani? Jókai Mór mellett nagy a

*) Tisztelt munkatársunk nevének mostoha anyját, (ki a legédesebb: jó anya volt.) *Tury Sámuel* voltléleképíveselő nejét: szül. *Bőjös Etelka* asszonyt a múlt szerdán temették el, nagy részvét között. Egyike volt a legnemesebb nőknek, művelt, munkás, családi éretyekben diszós. Szeretete és jó-tékonyságai által családjának és egész rokonságának áldása és gondviselése, kinek korai elhunytát mind-m ismerőse szív-ből fájtalja.

lelkességet, s Gorove miniszter mellett sok a va-
gyonos polgár. Amott buzognak — még pedig
szívrvel-lélekkel — a népszerű írórt, emitt min-
dentek elkövetnek, hogy a miniszter támlánya csü-
fot ne valljon.

E nagy mozgalmak közt az „izraelita kongres-
sus“ oly csöndesen múlt ki, a mily zajjal szüle-
tett. Nehány hónap előtt felhököt láttunk, me-
lyeknek komor gomolyai — orthodox fők formá-
jában — zivatárokat ígértek, s ime, az egészből
egy kis pörmeteg lett, mely megáztatta a földet,
hogy teremjen — később.

A hitközségi s iskolai reformok nem születle-
tek ugyan meg a haladók vágyai szerint, de le-
rakták az alapot, melyen majd — ha a merev
maradtság nem képez ily nagy és félelmes ellen-
zékot — föl lehet építeni a szabadelvű önkor-
mányzat épületét.

E kongressus története tehát — ugy szólván —
csak egy előszó a munka előtt, mely majd később
jön létre. A haladó párt inkább akart kitérni
érettség, mint bátorsága által. Nem kockáztatott,
s inkább engedett, nehogy minden reménye füstbe
menjen.

Maga a költészet is hasonló uton kezd járni.
Nem a lelkesedés, hanem az érettség vezet, s e
bölcselőg kulaöz frigyétől egymás után születnek
a satyrák.

Alig hogy Szász Károly „A gavallér-politiku-
sok“-at gúnyolta ki, kik nem meggyőződésből,
hanem gavalléros divatból szerepelnek; alig hogy
Komócsy József „A nyeglék“-et, kik csak a lát-
szatért élnek és futkosnak, ostorozta meg: ime,
egy harmadik nagyobb satyrát is kaptunk Zichy
Antaltól: „A követválasztás“-ról, mely a kort
ekedés alacsony eszközeit, a nagyszájú ígéretek
s a politikai kétkulacsosságot s a hivatlanok kép-
viselőhetnémségét állítja pelengérré, elég cleve-
nen, bár nem azzal a mely gúnyorral, mely a ve-
lőkg hat.

A múza vénül. Húsz év előtt lázas dythiram-
bokkal táplálkozott, most a bölcseség székében
ül s összeráncolja homlokát. Hiába, ő is az idő
tükrebe, néz s azt adja vissza, a mit ottan lát.
Egész korszakunk nem a lelkesedés, hanem a
töprengések, számítások ideje. Az ábrándok elköl-
töztek a költészetből, s legfőlebb egy pár vezér-
cikknek tollában találtak menhelyet.

A zene műsáját is, kié ez ideny uralma, a ne-
mogen számító jótékonyág vezet kézen fogva.
Egymást éri a sok jótékony hangverseny. Egy
nap a kegyesrendiek segélyegylete koncertez,

másnap az orvostanhallgatóké; majd Huber Ká-
roly karmester lép ki a zeneszegélyző egyeslet
jávára. Mind tarka programmot ad. Van szonáta,
quartett, szalondarab, ének, hárfa, hegedű, s né-
ha szavalat is. Az orvostanhallgatók számára a
költészet is nyújtott egy újdonságot: Szász Károly-
nak „A király leánya“ című költeményét, mely
Felekiné asszony számára készült. — Egy este
játszottak a Thern-testvérek is, kik oly bámulat-
os őszhangzással zongoráznak, hogy zeneileg
csak ugy összenőttek, mint testileg a siámi ikrek.
Willmers a múlt vasárnap bucsúzott el. De ha ő
megy: jönnek mások. Brahm — e komoly zongor-
rahős — s Stokhausen — a jeles énekes — már
utban vannak, s a Straussok bécsi zenekara is fog
adni két keringődös reuniót.

Szóval, a redoutnak bőven kijut a böjti zenéből,
míg a nemzeti színháznál az olasz dalműveket
tanulják, melyeket egy hó mulva Salvi társa-
ságtól fogunk hallani. Olasz lapok nagyban dí-
csérik az érkező művészeket, kiket azonban mi
majd csak naplementén fogunk dícsérni, mivel
hogy a mai világ sok szép hiro nem más, mint —
arany füst.

A színvilágból különben kevés jut e hét tör-
ténetébe. Annyi legfőlebb, hogy jelenleg sok toll
mozog és sok buzgó ember fáradozik a végett,
hogy Pesten egy népszínház emelkedjék; és meg
az, hogy a szini tanoda elméleti vizsgálatai meg-
kezdődtek, s Gyulai Pál tanítványai a dramatur-
giából és szépmitánból oly jó feleleteket adnak,
hogy újra meggyőződöttünk arról, mikép e tanoda
nagyban elő fogja mozdítani a magyar színészet
műveltségét. Az isteni szikra, persze, nem innen jó,
hanem az értelem elég tápot kaphat ez egyszerű
termekben.

Végére hagytuk a hét legfontosabb történetét: a
királyi pár Budára érkezését. Most, midőn e sor-
okat írjuk még csak a várakozás áll éberén;
holnap — meglehet — már az üdvözlés élenksége
fog hangzani a királyi palota falai közt.

A zágrábi ut előtt a királyi pár csak néhány
napot fog itt tölteni, s ezalatt — mint halljuk —
Jókai Mór személyesen fogja átnyújtani új regé-
nyét: „A szerelem bolondjait“ a királynénak, ki-
től e kegyet még a decemberi udvari tánevigalom
alkalmával kérte.

Érkezik egy más népszerű uralkodó is: a tavasz,
melynek a költők szintén sietnek tisztelőtérre, ri-
mekben üdvözölve őt, a mint üdvözlik évenkint
a poéták születése óta, és mégis — mindig előjn.

